

9 Πανελλήνιο Συνέδριο

Εκπαίδευση και Πολιτισμός στον 21ο αιώνα

13-14 Απριλίου
2024

Η αποκωδικοποίηση ενός μύθου του Αισώπου μέσα από το πρίσμα της κειμενικής ανάλυσης του μοντέλου των de Beaugrande και Dressler στην προσχολική εκπαίδευση.

Μαρία Πέτρου, mara_petrou@yahoo.gr

Περίληψη

Η ανάλυση ενός από τους μύθους του Αισώπου, αλλά και η διδακτική προσέγγισή του, μέσα από τη χρήση συγκεκριμένων μοντέλων κειμενικής ανάλυσης, θα μπορούσε να αποτελέσει έναν εναλλακτικό τρόπο προσέγγισης ενός κλασικού κειμένου στην προσχολική εκπαίδευση. Σκοπός της παρούσας εισήγησης είναι η μελέτη της κειμενικής ανάλυσης, μέσα από τη χρήση του μοντέλου των de Beaugrande και Dressler (1981) πάνω στον μύθο του Αισώπου «Το τζιτζίκι και το μυρμήγκι», αλλά και μια πρόταση διδακτικής εφαρμογής του. Πιο συγκεκριμένα, επιχειρείται η αποκωδικοποίηση του συγκεκριμένου μύθου του Αισώπου, με τη βοήθεια των επτά «δεικτών κειμενικότητας» (Προθετικότητα – Αποδεκτότητα – Πληροφορικότητα - Καταστασιακότητα/Περιστασιακότητα – Διακειμενικότητα – Συνοχή - Συνεκτικότητα) των de Beaugrande και Dressler (1981), καθώς και η εφαρμογή μιας διδακτικής πρότασης, η οποία βασίζεται στα παραπάνω «κριτήρια κειμενικότητας», αναδεικνύοντας τη σημαντική συμβολή της κειμενικής ανάλυσης στην αποκωδικοποίηση και την κατανόηση του μύθου από τα παιδιά του νηπιαγωγείου. Μια τέτοια προσέγγιση θα μπορούσε να συμβάλει στον επαναπροσδιορισμό της έννοια του γραμματισμού με κύριο στόχο την έμφαση στο νόημα και την ανάπτυξη κριτικής στάσης ακόμα και απέναντι στο ίδιο το κείμενο.

Λέξεις κλειδιά: κειμενική ανάλυση, αποκωδικοποίηση, κατανόηση, δείκτες κειμενικότητας, διδακτική εφαρμογή, μύθος του Αισώπου.

Abstract

The analysis of one of Aesop's fables, but also its didactic approach, through the use of specific models of textual analysis, could be an alternative way of approaching a classic text in preschool education. The purpose of this presentation is the study of textual analysis, through the use of the model of de Beaugrande and Dressler (1981) on Aesop's fable "The cicada and the ant", as well as a proposal for its didactic application. More specifically, the decoding of the specific fable of Aesop is attempted, with the help of the seven "textuality indicators" (Intentionality - Acceptability - Informativity - Occasionality - Intertextuality - Cohesion - Coherence) of de Beaugrande and Dressler (1981), as well as the implementation of a didactic proposal, which is based on the above "textuality criteria", highlighting the important contribution of textual analysis to the decoding and understanding of the myth by kindergarten children. Such an approach could contribute to redefining the concept of literacy with the main goal of emphasizing meaning and developing a critical attitude even towards the text itself.

Key words: textual analysis, decoding, comprehension, textuality indicators, didactic application, Aesop's fable.

Κριτήρια/Δείκτες κειμενικότητας

Τα «κριτήρια ή δείκτες κειμενικότητας» των de Beaugrande & Dressler(1981) μπορούν να αποτελέσουν ένα εργαλείο για την κατανόηση ενός κειμένου, αλλά και την αποκωδικοποίηση της δομής και της σύστασής του(Αρχάκης, 2016:55).

Τα επτά αυτά κριτήρια παρατίθενται με συντομία παρακάτω:

- 1) *Προθετικότητα*: Αφορά τις προθέσεις του παραγωγού ενός κειμένου. Οι προθέσεις μπορεί να συνδέονται με ένα συγκεκριμένο στόχο ή πλάνο του δημιουργού(de Beaugrande & Dressler,1981:72).
- 2) *Αποδεκτότητα*: Αφορά το τι γίνεται αποδεκτό από τον δέκτη του κειμένου (de Beaugrande & Dressler,1981:81).
- 3) *Πληροφορικότητα*: Αφορά το περιεχόμενο του κειμένου και συνδέεται με την έκταση των νέων ή μη αναμενόμενων πληροφοριών (de Beaugrande & Dressler,1981:86).
- 4) *Καταστασιακότητα/Περιστασιακότητα*: Αφορά την καταλληλότητα του κειμένου σε σχέση με την κατάσταση/περίσταση στην οποία εμφανίζεται(de Beaugrande & Dressler,1981:99).
- 5) *Διακειμενικότητα*: Αφορά το κατά πόσο η παραγωγή και η αποδοχή ενός κειμένου εξαρτάται από τη γνώση άλλων κειμένων(de Beaugrande & Dressler,1981:111).
- 6) *Συνοχή*: Ο τρόπος με τον οποίο τα δομικά στοιχεία στην επιφάνεια του κειμένου συνδέονται .
- 7) *Συνεκτικότητα*: Το νόημα που προκύπτει από τη σύνδεση των δομικών στοιχείων του κειμένου(de Beaugrande & Dressler,1981:72).

Τα συγκεκριμένα κριτήρια συνθέτουν μία από τις υπάρχουσες μεθόδους κειμενικής ανάλυσης και θα χρησιμοποιηθούν, στη συνέχεια, ως βάση για την αποκωδικοποίηση κειμένου της επιλογής μας.

Εφαρμογή σε έναν από τους μύθους του Αισώπου

Στη συνέχεια θα επιχειρηθεί η εφαρμογή των επτά προαναφερόμενων «δεικτών κειμενικότητας», προκειμένου να αναλυθεί ένας από τους μύθους του Αισώπου: «Το τζιτζίκι και το μυρμήγκι».

Προθετικότητα

Προθετικότητα: Ο στόχος του μύθου αφορά την προβολή ενός ηθικού διδάγματος: Η οκνηρία είναι κατακριτέα και έχει αρνητικά αποτελέσματα, σε αντίθεση με την εργατικότητα που είναι επιθυμητή και έχει θετικά αποτελέσματα. Ένα άλλο ηθικό δίδαγμα, θα μπορούσε να είναι η ανάδειξη της αρετής της προνοητικότητας, έναντι της απουσίας σχεδιασμού για το μέλλον. Τέλος, η προθετικότητα συνδέεται, έως έναν βαθμό, με το σύνολο των γλωσσικών πράξεων ενός κειμένου (de Beaugrande & Dressler, 1981:74). Σε αυτό το κείμενο, οι γλωσσικές πράξεις είναι, κυρίως, αποφαντικές και κατευθυντικές.

Απόδεκτότητα

Αποδεκτότητα: Ο συγκεκριμένος μύθος παρουσιάζει υψηλό βαθμό αποδεκτότητας, γεγονός που οφείλεται στη χρήση έντεχνων στοιχείων από την πλευρά του δημιουργού. Έτσι, το κείμενο είναι προσαρμοσμένο, ώστε να είναι κατάλληλο για ένα ειδικό κοινό, όπως είναι τα παιδιά. Συγκεκριμένα: α) Ο Αίσωπος χρησιμοποιεί ζώα ως πρωταγωνιστές, με τα οποία ταυτίζονται εύκολα τα παιδιά, β) τα ζώα έχουν ανθρωπομορφικές ιδιότητες -σκέφτονται, μιλούν, ενεργούν όπως οι άνθρωποι- στοιχείο που συνάδει με τον ανιμισμό και τον ανθρωπομορφισμό που χαρακτηρίζει τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας(Παρασκευόπουλος, 1985:38), γ) η γλώσσα του μύθου είναι απλή, έτσι ώστε να γίνεται κατανοητή από όλους, δ) τέλος, οι μύθοι του Αισώπου συμπεριλαμβάνονται σε πολλά αναλυτικά προγράμματα, όπως και στο ελληνικό(π.χ. Γαβριηλίδου, κ.α., 2019:σ.67), αυξάνοντας σημαντικά την αποδεκτότητα των μύθων. Κάποια από τα στοιχεία αποδεκτότητας, πιθανόν, δεν αποτελούν συνειδητή επιλογή του δημιουργού, αλλά παγιώθηκαν με το πέρασμα του χρόνου μέσα από τη συνεχή χρήση τους.

Πληροφορικότητα

Πληροφορικότητα: Είναι προφανές, κατά τη γνώμη μας, ότι υπάρχει υψηλή πληροφορικότητα. Ο Αίσωπος χειρίζεται αποτελεσματικά τις πληροφορίες, χρησιμοποιώντας το σχήμα από το γνωστό στο άγνωστο, αφού περνά από γνωστές σε άγνωστες πληροφορίες, κυρίως μέσα από τη μετάβαση από ένα γνωστό σκηνικό(σχεδόν όλα τα παιδιά έχουν εμπειρίες από τις καλοκαιρινές τους διακοπές, όπου τα τζιτζίκια τραγουδούν πάνω στα δέντρα, ενώ τα μυρμήγκια μαζεύουν και μεταφέρουν φαγητό στις φωλιές τους) σε ένα άγνωστο σκηνικό(λίγα παιδιά γνωρίζουν τι συμβαίνει στα τζιτζίκια το χειμώνα, ή που βρίσκονται τα μυρμήγκια τους κρύους μήνες του χρόνου). Επίσης, ο μύθος, διατηρεί το ενδιαφέρον των παιδιών μέσα από την εναλλαγή καταστάσεων(καλοκαίρι-χειμώνας, διασκέδαση-εργασία, ύπαρξη τροφής-έλλειψη τροφής). Τέλος, το επιμύθιο(ηθικό δίδαγμα) τοποθετείται στο τέλος της ιστορίας με ξεκάθαρο τρόπο. Το μήνυμά του μύθου είναι σαφές και δεν υπονοείται, ώστε να το κατανοεί ο ακροατής-αναγνώστης χωρίς ιδιαίτερη δυσκολία μέσα από τη χρήση ενός ηθικοδιδασκτικού τόνου.

Καταστασιακότητα/Πληροφορικότητα

Καταστασιακότητα/περιστασιακότητα: Ο μύθος φαίνεται να είναι πάντα επίκαιρος και διαχρονικός, αφού διαπραγματεύεται πανανθρώπινες αξίες που σχετίζονται με την εργατικότητα και την οκνηρία. Οι αξίες αυτές εμφανίζονται να είναι σημαντικές από την αρχαιότητα έως σήμερα.

Διακειμενικότητα

Διακειμενικότητα: Οι μύθοι του Αισώπου αποτελούν ένα ξεχωριστό είδος κειμένου, που αναπαράγονται εδώ και αιώνες. Το πλήθος των μύθων, η συχνή χρήση τους και η ανάδειξη της αξίας τους, ως σημαντικό ελληνικό πολιτισμικό στοιχείο, οδηγούν στην οικοδόμηση ενός πλέγματος, όπου ο ένας μύθος μπορεί να παραπέμπει στον άλλον, αλλά και στην οικοδόμηση μιας σημαντικής εμπειρίας και εξοικείωσης με αυτό το κειμενικό είδος, ακόμα και από πολύ μικρά παιδιά. Η ύπαρξη ζώων με ανθρώπινα χαρακτηριστικά, η χρήση διαλόγων και το επιμύθιο στο τέλος της ιστορίας αποτελούν τυπικές δομές και κοινά στοιχεία των μύθων του Αισώπου που παραπέμπουν άμεσα σε αυτούς.

Συνοχή

- **Συνοχή:**
- A) Γραμματική συνοχή:
  - ❖ Προσωπική αναφορά: τζιτζίκι-εκείνο, μυρμήγκι-του, κάνε, διασκέδασε, απόλαυσε, θυμήθηκε, τα έβγαζε πέρα, θα τραγουδούσε, θα δούλευε.
  - ❖ Έλλειψη: -
  - ❖ Υποκατάσταση: φίλε-μυρμήγκι.
  - ❖ Συνδετικότητα: Στο μεταξύ, πέρασαν οι μέρες, τότε, ως το επόμενο καλοκαίρι, δίχως, όταν, τότε, επόμενο, μήπως, αφού, τόσο-όσο, κ.α.

Συνοχή

- Β) Λεξική συνοχή

❖ Λεξικές σχέσεις:

-επανάληψη: μυρμήγκι, τζιτζίκι, ήλιος, κατακαλόκαιρο-καλοκαίρι, ζητήσω-ζητήσει, μέρα-μέρες

-παραλληλισμός: βαρύς χειμώνας-τα πρώτα χιόνια έκαναν την εμφάνισή τους, κάτι να φάω- τίποτα να βάλει στο στόμα του, συνέχιζε τη δουλειά του-μάζεψε τροφή

-παράφραση: τραγούδα-τραγουδούσε, δούλευε-δουλειά, τροφή-τρόφιμα μαζεύοντας-μάζεψε

-συνωνυμία: τουρτουρίζοντας-κρυώνεις, φαγώσιμο-τροφή, πάντα-ασταμάτητα

-αντωνυμία: περιπλανιόταν(περιπλάνηση)-ξαπλωμένος(χαλάρωση) δουλειά-διασκέδαση, καλοκαίρι-χειμώνας, περισσότερο-λιγότερο

-υπωνυμία: τροφή-σπόρους

-μερωνυμία: δέντρο-σκιά

-χρήση λέξεων από το ίδιο σημασιολογικό πεδίο: διασκέδασε-απόλαυσε-χωρίς άλλη έγνοια-ξαπλωμένο.

ΣΥΝΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑ

ΣΥΝΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑ:

- Όλες οι παράγραφοι αναφέρονται στο ίδιο θέμα και ο μύθος, συνολικά, επιχειρεί να τροποποιήσει τα νοητικά σχήματα των ακροατών.
- Το σχήμα «αίτιο-αποτέλεσμα» λειτουργεί ως βασικό μοντέλο ανάπτυξης του μύθου. Κάθε συμπεριφορά επιφέρει συγκεκριμένα αποτελέσματα. Έτσι, η οκνηρία συνεπάγεται την εξόντωση του τζιτζικιού, ενώ η εργατικότητα συνεπάγεται την επιβίωση του μυρμηγκιού.
- Υπάρχει λογική χρονική ακολουθία(καλοκαίρι-χειμώνας), η οποία διαδραματίζει κομβικό ρόλο στην πλοκή του μύθου.
- Το συμπέρασμα(επιμύθιο) συνδέεται άμεσα με το προηγούμενο περιεχόμενο του μύθου και προκύπτει μέσα από επαγωγικό συλλογισμό.

Διδακτική εφαρμογή

Η διδακτική εφαρμογή θα πραγματοποιηθεί σε μια τάξη νηπιαγωγείου.

Εισαγωγική δραστηριότητα: Ανάγνωση του μύθου.

Το τζιτζίκι και το μυρμήγκι

Το κατακαλόκαιρο, όταν ο ήλιος έκαιγε, το μυρμήγκι δούλευε με ζήλο μαζεύοντας σπόρους για να γεμίσει το κελάρι του. Στο μεταξύ, το χαρούμενο τζιτζίκι περνούσε τη μέρα του ξαπλωμένο στη σκιά ενός δέντρου, χωρίς άλλη έγνοια απ' το να τραγουδά ασταμάτητα. Όταν το μυρμήγκι περνούσε κοντά απ' το τζιτζίκι, εκείνο του επαναλάμβανε πάντα: -Μη δουλεύεις τόσο φίλε μου! Κάνε ότι και εγώ: διασκέδασε και απόλαυσε αυτόν τον υπέροχο ήλιο. Το μικρό μυρμήγκι, δίχως να του δίνει σημασία, συνέχιζε τη δουλειά του. Πέρασαν οι μέρες κι έφτασε ο βαρύς χειμώνας. Ο ήλιος έπαψε να ζεσταίνει και τα πρώτα χιόνια έκαναν την εμφάνισή τους. Το τζιτζίκι περιπλανιόταν στους αγρούς τουρτουρίζοντας και χωρίς να έχει τίποτα να βάλει στο στόμα του. Τότε θυμήθηκε ότι το μυρμήγκι μάζευε ολόκληρο το καλοκαίρι τροφή για το χειμώνα. –Θα πάω στο σπίτι του για να του ζητήσω κάτι να φάω. Όταν το τζιτζίκι χτύπησε την πόρτα για να ζητήσει κάτι φαγώσιμο, το εργατικό μυρμήγκι του απάντησε: - Αν είχες δουλέψει όπως εγώ στη διάρκεια του καλοκαιριού, τώρα θα είχες τρόφιμα. Αν πεινάς και κρυώνεις, τραγούδησε και χόρεψε, μήπως και σου περάσει. Το τζιτζίκι πήρε το μάθημά του. Αν τα έβγαζε πέρα ως το επόμενο καλοκαίρι, θα τραγουδούσε λιγότερο και θα δούλευε περισσότερο, αφού η δουλειά είναι τόσο σημαντική όσο και η διασκέδαση.

Προθετικότητα (1^η δραστηριότητα)

Μετά την ανάγνωση του μύθου, ανοίγει η συζήτηση μέσα από ερωτήσεις κατανόησης. Όταν είναι εμφανές ότι η ομάδα των παιδιών έχει εξοικειωθεί με το περιεχόμενο της ιστορίας, εισάγεται η ερώτηση, γιατί ο Αίσωπος δημιούργησε το μύθο και τι μήνυμα ήθελε να στείλει. Μέσα από τη χρήση γνωστικών αδιέξοδων καταλήγουμε στο επιμύθιο(κατά την εφαρμογή της δραστηριότητας τα παιδιά αμέσως ανέφεραν ως μήνυμα ότι: «Πρέπει να τραγουδάμε λίγο και να δουλεύουμε πολύ» και «δεν πρέπει να είμαστε τεμπέληδες»). Στη συνέχεια, τίθεται το ερώτημα, εάν θα μπορούσε ο μύθος να έχει άλλο τέλος, εάν θα μπορούσαμε να στείλουμε εμείς ένα άλλο μήνυμα με αυτό το μύθο. Ακολουθεί ιδεοθύελλα και καταγραφή των απόψεων. Κατόπιν, ξαναγράφουμε το μύθο με το επικρατέστερο εναλλακτικό τέλος και διαφορετικό μήνυμα(μετά από εφαρμογή της δραστηριότητας, το τέλος που επέλεξαν τα παιδιά ήταν το μυρμήγκι να βοηθήσει το τζιτζίκι και το μήνυμα της δικής μας ιστορίας ήταν ότι πρέπει να βοηθάμε τους άλλους όταν έχουν ανάγκη).

Αποδεκτότητα (2^η δραστηριότητα)

Συζητάμε και καταγράφουμε τα στοιχεία που βοήθησαν τα παιδιά να καταλάβουν την ιστορία(π.χ. μοιάζει με παραμύθι, έχει ως πρωταγωνιστές ζώα που μιλάνε, το σκηνικό του δάσους είναι σύνηθες, διαθέτει επιμύθιο στο τέλος κ.α.). Επίσης, καταγράφουμε ποια από αυτά τα στοιχεία θα χρησιμοποιούσαν, αν δημιουργούσαν μια άλλη ιστορία, έτσι ώστε να βοηθήσουν τα παιδιά της άλλης τάξης να καταλάβουν πιο εύκολα τη δική τους. Τέλος, δημιουργούμε μια νέα ιστορία με αυτά τα στοιχεία, την ηχογραφούμε και την παρουσιάζουμε στην άλλη τάξη (ο δικός μας μύθος είναι: «Η Αρκούδα και ο Λύκος» {βλ. παράρτημα}).

Πληροφορικότητα (3^η δραστηριότητα)

Δημιουργούμε μαζί με τα παιδιά δύο λίστες: η μία αφορά πληροφορίες που ξέρουμε(γνωστές) και η άλλη εκείνες που δεν ξέρουμε και τις ακούμε για πρώτη φορά(άγνωστες) (π.χ. γνωστές πληροφορίες: τι κάνουν τα τζιτζίκια και τα μυρμήγκια το καλοκαίρι/άγνωστες πληροφορίες: που βρίσκονται τα τζιτζίκια και τα μυρμήγκια το χειμώνα κ.α.). Μέσα από τη χρήση γνωστικών αδιεξόδων επεξεργαζόμαστε τις άγνωστες πληροφορίες μαζί με τα παιδιά. Καταγράφουμε τις διαφορές ανάμεσα στα δίπολα χειμώνας-καλοκαίρι, εργασία-διασκέδαση. Επίσης, εντοπίζουμε που βρίσκεται το επιμύθιο(στο τέλος της ιστορίας) και συζητάμε εάν θα μπορούσαμε να το βάλουμε σε άλλο σημείο του μύθου. Τέλος, όλοι καλούνται να επαναλάβουν το επιμύθιο και να επισημάνουν, αν μπορούν, πως το βρήκαν(π.χ. η φράση «πήρε το μάθημά του» δείχνει ότι βρισκόμαστε στο επιμύθιο, κ.α.)

Περιστασιακότητα (4^η δραστηριότητα)

- Παρακολουθούμε ένα βίντεο με βιογραφικά στοιχεία του Αισώπου. Τοποθετούμε το μύθο στο χρονικό σημείο γέννησης του στην αρχαία Ελλάδα. Συζητάμε:
  - σήμερα μας ενδιαφέρει το θέμα;
  - μας αρέσει ακόμα κάτι που έχει γραφεί τόσο παλιά;
  - για ποιο λόγο;
  - ποιος είναι ο τρόπος που είναι σήμερα επίκαιρο;

Διακειμενικότητα (5^η δραστηριότητα)

Ανασύρουμε τους μύθους του Αισώπου, που έχουμε ήδη επεξεργαστεί με αφορμή άλλες διαθεματικές προσεγγίσεις. Τα παιδιά έχουν ακούσει το μύθο «η αλεπού και ο κόρακας», στα πλαίσια του θέματος «ο εαυτός μου και οι άλλοι», καθώς και το μύθο «Ο ήλιος και ο βοριάς», στα πλαίσια του θέματος «ο καιρός και οι αλλαγές του». Συγκρίνουμε τους μύθους και βρίσκουμε τα κοινά χαρακτηριστικά τους(π.χ. ζώα και φυσικά φαινόμενα με ανθρώπινα χαρακτηριστικά, χρήση διαλόγων, ύπαρξη επιμυθίου, κ.α.)

Συνοχή (6^η δραστηριότητα)

- Γραμματική συνοχή:

❖ Προσωπική αναφορά:

Διαβάζουμε τις προτάσεις και ζητάμε διευκρινήσεις από τα παιδιά.

- *Όταν το μυρμήγκι περνούσε κοντά από το τζιτζίκι, **εκείνο** του επαναλάμβανε πάντα.* (Ερώτηση, «εκείνο»;
Τα παιδιά απαντούν αυθόρμητα το τζιτζίκι)
- *Θα πάω στο σπίτι **του** για να **του** ζητήσω κάτι να φάω.* (Ερώτηση, «ποιανού το σπίτι»; Τα παιδιά απαντούν αυθόρμητα του μυρμηγκιού)
- *Κάνε ότι και εγώ: διασκέδασε και απόλαυσε αυτόν τον υπέροχο ήλιο* (Ερώτηση: ποιος να κάνει; Ποιος να διασκεδάσει και να απολαύσει τον ήλιο;)

Συνοχή (6^η δραστηριότητα)

❖ Υποκατάσταση:

- Μη δουλεύεις τόσο φίλε μου (Ερώτηση: ποιόν αποκαλεί φίλο το τζιτζίκι;)

❖ Συνδετικότητα:

- Συμπληρώνουμε τις προτάσεις:

-(Στο μεταξύ, Πέρασαν οι μέρες, χωρίς, Τότε)

-....., το χαρούμενο τζιτζίκι περνούσε τη μέρα του ξαπλωμένο στη σκιά ενός δέντρου..... άλλη έγνοια.

-..... κι έφτασε ο βαρύς χειμώνας

-..... θυμήθηκε ότι το μυρμήγκι μάζευε ολόκληρο το καλοκαίρι τροφή για το χειμώνα (Η δραστηριότητα γίνεται στην ολομέλεια με τη βοήθεια της νηπιαγωγού, η οποία διαβάζει δυνατά τις προτάσεις και τις επιλογές και καταγράφει τις απαντήσεις των παιδιών).

Συνοχή (6^η δραστηριότητα)

- Β. Λεξική συνοχή

❖ Λεξικές σχέσεις:

-Επανάληψη: δίνεται σε φωτοτυπία το κείμενο του μύθου. Τα παιδιά προσπαθούν να εντοπίσουν και να κυκλώσουν τις ίδιες λέξεις. Τα παιδιά που δυσκολεύονται, συμβουλεύονται έναν πίνακα όπου είναι γραμμένες οι λέξεις που επαναλαμβάνονται(εργασία σε дуάδες).

-Παραλληλισμός: Τα παιδιά επεξεργάζονται τις παρακάτω προτάσεις και παίζουν το παιχνίδι: «οι προτάσεις ανταλλάσσουν λέξεις!»

Πέρασαν οι μέρες και έφτασε ο βαρύς χειμώνας.

Ο ήλιος έπαψε να ζεσταίνει και τα πρώτα χιόνια έκαναν την εμφάνισή τους.

Το τζιτζίκι περιπλανιόταν στους αγρούς τουρτουρίζοντας και χωρίς να έχει τίποτα να βάλει στο στόμα του

Θα πάω στο σπίτι του για να του ζητήσω κάτι να φάω

(Ερώτηση: Τι μπορούν να ανταλλάξουν οι προτάσεις; Ψάχνουμε στην ολομέλεια την απάντηση και γράφουμε τις νέες προτάσεις μετά τις ανταλλαγές)

Συνοχή (6^η δραστηριότητα)

- Παράφραση:

-Τα παιδιά παίζουν το παιχνίδι «λέξεις που μοιάζουν».

Τρεις κούκλες, χελώνα, λαγός και αφηγητής εκφωνούν προτάσεις. Τα παιδιά ψάχνουν λέξεις που μοιάζουν.

1.Τζιτζίκι: Μη δουλεύεις τόσο, φίλε μου!

Αφηγητής: Το μικρό μυρμήγκι συνέχιζε τη δουλειά του.

2. Αφηγητής: Τότε θυμήθηκε ότι το μυρμήγκι μάζευε τροφή για το χειμώνα

Μυρμήγκι: Αν είχε δουλέψει όπως εγώ, τώρα θα είχες τρόφιμα

(Ερώτηση: ποιες λέξεις ακούγονται σχεδόν ίδιες; Επίσης, γράφουμε σε χαρτόνι τις προτάσεις ώστε να τις εντοπίσουν αν μπορούν και οπτικά)

Συνοχή (6^η δραστηριότητα)

- Συνωνυμία:

Συνδέω λέξεις με εικόνες (4 λέξεις-2 εικόνες). Τονίζουμε ότι πρόκειται για λέξεις από το μύθο. Θα μπορούσαμε να παίρνουμε λέξεις, τις οποίες έχουμε καρφίτσωμένες στο κείμενο του μύθου, ώστε να είναι πιο εμφανές.

Τουρτουρίζω, Κρυώνω, Τροφή, Φαγώσιμο.

Αφού τα παιδιά ενώσουν δύο λέξεις με μία εικόνα, συνειδητοποιούν ότι διαφορετικές λέξεις μπορεί να έχουν το ίδιο νόημα. Στο τέλος της δραστηριότητας αναφέρουμε τον όρο συνώνυμα. Προσπαθούμε να βρούμε και δικά μας συνώνυμα.

- Αντωνυμία:

Παίζουμε παντομίμα συγκρίνοντας ανά δύο τα αντώνυμα. Τονίζουμε ότι πρόκειται για λέξεις από το μύθο(όπως παραπάνω).

Καλοκαίρι-χειμώνας, δουλειά-διασκέδαση, περισσότερο-λιγότερο.

Μέσα από το παιχνίδι, τα παιδιά συνειδητοποιούν ότι πρόκειται για αντίθετες έννοιες. Στο τέλος της δραστηριότητας εισάγουμε τον όρο αντίθετα ή αντώνυμα. Συνεχίζουμε το παιχνίδι με δικά μας αντώνυμα.

- Υπωνυμία:

Δημιουργούμε σχήματα που παραπέμπουν στην έννοια «συμπερίληψη σε ομάδα»(Παρασκευόπουλος, 1985:48). Τονίζουμε ότι πρόκειται για λέξεις από το μύθο: **τροφή-σπόροι.**

Δημιουργούμε και δικά μας παραδείγματα από τα υλικά του νηπιαγωγείου(π.χ. παιχνίδια-κούκλα, φρούτα-πορτοκάλια, κ.α.).

Συνοχή (6^η δραστηριότητα)

- Μερωνυμία:

Συμπληρώνουμε τη φράση σύμφωνα με το μύθο:

-Το τζίτζικι καθόταν κάτω από ένα δέντρο στη ..... του(σκιά).

- Χρήση λέξεων από το ίδιο σημασιολογικό πεδίο:

Παίζουμε το παιχνίδι «Πώς αλλιώς;» Συμπληρώνουμε τις προτάσεις προφορικά στην ολομέλεια.

-Το τζίτζικι έλεγε στο μυρμήγκι διασκέδασε. Πώς αλλιώς το λέει ο μύθος;..... (απόλαυσε).

-Το τζίτζικι περνούσε τη μέρα του ξαπλωμένο. Πώς αλλιώς το λέει ο μύθος; .....(Χωρίς άλλη έγνοια).

ΣΥΝΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑ (7^η δραστηριότητα)

α) Εντοπίζουμε ποιο είναι το θέμα του μύθου και το επιμύθιο.

β) Συμπληρώνουμε τις προτάσεις σύμφωνα με το μύθο:

-Εάν το τζίτζικι το καλοκαίρι τραγουδάει, το χειμώνα θα .....

-Εάν το μυρμήγκι το καλοκαίρι μαζεύει τροφή, το χειμώνα θα .....

γ) Βάζουμε εικόνες από το παραμύθι στη σωστή χρονική ακολουθία(ατομική εργασία).

δ) Παρουσιάζουμε τις προτάσεις και προσπαθούμε να εκμαιεύσουμε το συμπέρασμα:

-Το καλοκαίρι ο τζίτζικας διασκεδάζει και δεν έχει τροφή για το χειμώνα.

-Το καλοκαίρι ο μέρμηγκας εργάζεται και έχει τροφή για το χειμώνα.

-Άρα, πρέπει όλοι να εργαζόμαστε όπως ο μέρμηγκας και όχι να διασκεδάζουμε όπως ο τζίτζικας(γενίκευση).

Σύνοψη

Στο τέλος των δραστηριοτήτων, χρησιμοποιούμε το παρακάτω αυτοσχέδιο ποίημα, για να συνοψίσουμε τι πρέπει να κάνουμε κάθε φορά που ακούμε ή διαβάζουμε μια ιστορία:

Όταν ακούω μία ιστορία

και έχω μία απορία (πληροφορικότητα)

τη ρωτώ στο πι και φι

πρέπει να ξέρω το γιατί. (προθετικότητα)

Ταιριάζει στην περίπτωση;(περιστασιακότητα)

ή φέρνω εγώ αντίσταση; (αποδεκτότητα)

Πως είναι οι λέξεις στη σειρά;(συνοχή)

Τι θέλει να μου πει; (συνεκτικότητα)

Το έχω κάπου ξαναδεί; (διακειμενικότητα)

Έτσι έχω για την ιστορία,

μια δική μου ερμηνεία!

Συμπεράσματα

Η ανάλυση του μύθου του Αισώπου, αλλά και η διδακτική προσέγγιση που προτείνεται, μέσα από τη χρήση των «δεικτών κειμενικότητας» των de Beaugrande και Dressler (1981), αναδεικνύει τη σημαντική συμβολή τους στην αποκωδικοποίηση ενός κειμένου. Σε αυτό το μοντέλο ανάλυσης, η έμφαση βρίσκεται στο κείμενο και όχι σε μεμονωμένα γλωσσικά φαινόμενα. Μια κειμενοκεντρική γλωσσική διδασκαλία θα μπορούσε να βασίζεται σημαντικά σε τέτοια κειμενογλωσσικά κριτήρια (Γούτσος, 2013:218). Η διδακτική αξιοποίηση αυτών των κριτηρίων μπορεί να οδηγήσει σε αυξημένη κατανόηση ενός κειμένου. Το κείμενο δεν πρέπει να εκλαμβάνεται ως μια σειριακή παράθεση προτάσεων. Αντίθετα, είναι σημαντικό να αναγνωρίζεται η πολυπλοκότητά του, όπου ακόμα και η ένταξη των γραμματικών φαινομένων πρέπει να αφορά ένα συγκεκριμένο κειμενικό περιβάλλον (Αρχάκης, 2016:58). Επομένως, η μετάβαση, από την απλή ανάγνωση ενός κειμένου στην αποκωδικοποίησή του, θα πρέπει να αποτελεί ζητούμενο ενός εκπαιδευτικού συστήματος, στα πλαίσια της ανάγκης επαναπροσδιορισμού της έννοιας του γραμματισμού. Δεξιότητες όπως η έμφαση στο νόημα, η ερμηνεία και τελικά η ανάπτυξη κριτικής στάσης απέναντι σε ένα κείμενο, θα μπορούσαν να ενισχυθούν με την ένταξη των «δεικτών κειμενικότητας», ως μοντέλου γλωσσικής προσέγγισης σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Τέλος, η εξοικείωση των μαθητών με τη χρήση τέτοιων κριτηρίων κειμενικής ανάλυσης, θα μπορούσε να συμβάλει και στην ανάπτυξη των ικανοτήτων τους, όσον αφορά τη συγγραφή των δικών τους κειμένων.

Συμπεράσματα

Η κριτική στο μοντέλο των de Beaugrande και Dressler(1981) θα μπορούσε να προέλθει από διάφορες πλευρές. Η Βακιρτζή (1998: 2), αμφισβητεί την αποτελεσματικότητα αυτών των κριτηρίων ως διαγνωστικών δεικτών κειμενικότητας, αναδεικνύοντας τη συναγωγή ως σημαντικό στοιχείο για την κατανόηση ενός κειμένου. Από την άλλη μεριά, η παραδοσιακή διδασκαλία της γλώσσας με κυρίαρχη θέση «πίσω στα βασικά» (back to basic) προτάσσει την ανάγκη για τη διδασκαλία μεμονωμένων γλωσσικών φαινομένων (Επιμορφωτικό υλικό, 2014:104). Σε αντίθεση με αυτές τις θέσεις, η κριτική προσέγγιση της διδασκαλίας της γλώσσας (Αρχάκης, 2016:40), αλλά και ευρύτερα η κριτική ανάλυση λόγου (Γούτσος, 2013:240), ενδεχομένως, θα εστίαζε περισσότερο, σε ιδεολογικά ζητήματα και στην αποκάλυψη των σχέσεων εξουσίας και επιβολής που «κρύβονται» στα κείμενα. Σε κάθε περίπτωση, κατά τη γνώμη μας, η αποδόμηση ενός κειμένου με βάση τους επτά «δείκτες κειμενικότητας» των de Beaugrande και Dressler (1981) σε συνδυασμό με τις τρεις ρυθμιστικές αρχές ενός κειμένου (ευχέρεια/αποτελεσματικότητα/καταλληλότητα) (Ανδρουλάκης, 2008: 16) θα μπορούσαν να αποτελέσουν ένα συστηματικό και αποτελεσματικό τρόπο κειμενικής ανάλυσης σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες, προωθώντας σημαντικά την κατανόηση της σχέσης μεταξύ γλώσσας και κοινωνίας.

Βιβλιογραφία

- Ανδρουλάκης, Γ.(2008). Κειμενογλωσσολογία. Στο Ανδρουλάκης, Γ., Ξυδόπουλος, Γ. (Επιμ.), *Γλωσσική ανάπτυξη* (Εισαγωγικά θέματα Γλωσσολογίας, σ. 15-37). Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Αρχάκης, Α. (2016). *Γλωσσική Διδασκαλία και Σύσταση των Κειμένων*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Βακιρτζή, Λ. (1998). *ΚΕΙΜΕΝΙΚΗ ΣΥΝΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΕΝΟ-ΣΥΝΕΚΤΙΚΟ ΚΕΙΜΕΝΟ: ΜΙΑ ΜΕΛΕΤΗ ΤΟΥ ΓΡΑΠΤΟΥ ΛΟΓΟΥ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ/ΤΡΙΩΝ ΤΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ* (Doctoral dissertation, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ). Σχολή Φιλοσοφική. Τμήμα Φιλολογίας).Βακιρτζή, Λ. (1998).
- Γαβριηλίδου, Ζ., Σφυρόερα, Μ., Μπεζέ. (2019). *Γλώσσα Β' Δημοτικού, Ταξίδι στον κόσμο της γλώσσας. Α' τεύχος*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.
- Γούτσος, Δ. (2013). *Γλώσσα και επικοινωνία*. Στο Ξυδόπουλος, Γ.Ι., Αναγνωστοπούλου, Έ., Γούτσος, Δ., Χατζησαββίδης, Σ., Τσάκωνα, Β. (Επιμ.), *Γλώσσα, Κοινωνία και Εκπαίδευση* (Εγχειρίδιο Μελέτης, σ. 165-276). Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- de Beaugrande, R. & Dressler, W. (1981). *Introduction to Text Linguistics*. London: Longman.
- Επιμορφωτικό υλικό για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών. (2014). – Τεύχος 3 (Κλάδος ΠΕ02) γ' έκδοση 2. Πάτρα: ΙΤΥΕ.
- Παρασκευόπουλος, Ι. (1985). *Εξελικτική ψυχολογία. Η ψυχική ζωή από τη σύλληψη ως την ενηλικίωση, 1*. Αθήνα.

Παράρτημα

Αποδεκτότητα: Με βάση τα στοιχεία που αναγνωρίσαμε στον μύθο του Αισώπου που μας βοήθησαν να τον καταλάβουμε εύκολα(οι ήρωες είναι ζώα, τα ζώα μιλούν σαν τους ανθρώπους, υπάρχει επιμύθιο) δημιουργήσαμε το δικό μας μύθο με τα ίδια χαρακτηριστικά:

Η αρκούδα και ο λύκος

Σε ένα δάσος ζούσαν η αρκούδα και ο λύκος. Κάθε μέρα, η αρκούδα και ο λύκος τσακώνονταν για το ποιος θα φάει το πιο πολύ φαγητό. Ένα μεσημέρι έπιασαν δύο ποντίκια, ένα άσπρο και ένα μαύρο και τσακωνόντουσαν ποιος θα τα πρωτοφάει.

-Εγώ θα φάω και τα δύο ποντίκια, είπε η αρκούδα.

-Όχι, εγώ θα φάω και τα δύο ποντίκια, είπε ο λύκος.

-Εγώ θα τα φάω, φώναξε η αρκούδα.

-Όχι, εγώ θα τα φάω, φώναξε ο λύκος.

Την ώρα που τσακωνόντουσαν, τα ποντίκια βρήκαν την ευκαιρία να ξεφύγουν. Έτσι, η αρκούδα και ο λύκος έμειναν και οι δύο νηστικοί! Τότε κατάλαβαν ότι αν είχαν μοιραστεί τα ποντίκια δεν θα προλάβαιναν να φύγουν και θα είχαν χορτάσει και οι δύο. Από τότε πήραν το μάθημά τους. Είναι καλύτερα να μοιραζόμαστε αυτά που έχουμε, γιατί αλλιώς κινδυνεύουμε να τα χάσουμε όλα.